

Antonius de Grote

Bezieler van religieus leven

Het webinar is ook te bekijken op de site van de [Katholieke Vereniging voor Oecumene](#), of hieronder:

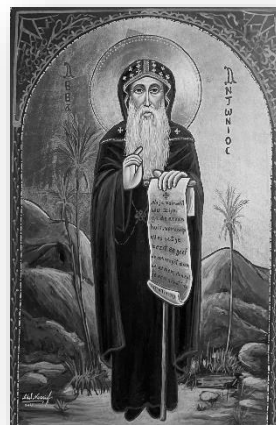

Foto cover:

Icoon St-Antonius de Grote, Adel Nassief. Afbeelding uit archief Koptisch-Orthodoxe Kerk Amsterdam.

Meld mij aan voor de Nieuwsbrief van Perspectief

Perspectief wordt uitgegeven door de
Katholieke Vereniging voor Oecumene
www.oecumene.nl

Inhoud

Redactioneel	1
Het leven van Sint Antonius	4
<i>Dr. Vincent Hunink</i>	
1. Biografie.....	6
2. Latere fasen	10
3. Receptie	13
De invloed van St.-Antonius op de spirituele kracht van de Koptisch-Orthodoxe gemeenschap	16
<i>Antonius Abdalla</i>	
1. St.-Antonius, de mens	16
2. Inspiratiebron voor onze tijd	17
3. De kerk en het klooster	18
4. Het vasten	18
5. Het bidden en de Bijbel thuis.....	18
6. Ten slotte.....	19
Niets boven de liefde tot Christus stellen	20
<i>Dom Bernardus Peeters</i>	
1. Vreugde.....	21
2. Gebed.....	22
3. Gemeenschap.....	22

De Gemeenschap Chemin Neuf	26
<i>Pater Emmanuel Pannier</i>	
1. Onze oecumenische roeping.....	27
2. Putten uit de ervaringsschat van traditionele orden	28
3. Uit de hele wereld.....	29
4. Mijn keuze voor Chemin Neuf.....	30
Personalia	32
Colofon	33

Redactioneel

Het was een boeiende middag met het Webinar op 23 april jl. over de betekenis van Antonius de Grote voor het religieus leven in Oost en West. In dit nummer van Perspectief bieden we u de teksten van het symposium aan. Er waren vier presentaties vanuit verschillende perspectieven. Zuster Monica Raassen, trappistin, was middagvoorzitter. Ze opende het Webinar, leidde de sprekers in en leidde de gesprekken die naar aanleiding van gestelde vragen ontstonden.

De eerste spreker was Vincent Hunink. Hij is classicus en universitair docent aan de Radboud Universiteit te Nijmegen.

Wat mij opviel aan zijn verhaal is dat hij de persoon van Antonius plaatste binnen de grote verandering in het toenmalige christendom. Eerst was het christendom binnen het Romeinse Rijk een illegale religie. Het was een religie die officieel verboden was. Ze werd van tijd tot tijd door de vingers gezien maar tevens vervolgd. In die situatie was het martelaarschap, het getuigen van je geloof totdat de dood erop volgt, de vorm bij uitstek om op een bijzondere wijze christen te zijn. Dat verandert als in 313 het christendom door keizer Constantijn een toegestane religie wordt (op het einde van de vierde eeuw onder keizer Theodosius zelfs de enig toegestane religie). Dit alles bracht een nieuwe situatie teweeg in de klassieke samenleving en binnen de christelijke kerk. De kerk groeide uit tot een sterk georganiseerde kerk. Hunink noemt de enorme veranderingen 'mind blowing'. Nu het martelaarschap niet meer de vorm meer was om God op een bijzondere manier te dienen, deed zich de vraag voor 'Wat nu?'. De tekst die Athanasius schreef, het Leven van Antonius, sloeg in als een bom, omdat die een antwoord gaf op die vraag. Voortaan zou men God

kunnen dienen door de eenzaamheid op te zoeken in de woestijn. Zo'n leven werd beschreven in het 'Leven van Antonius' en dat werd een bestseller in het Oosten en al snel ook in het Westen. Antonius' levensverhaal heeft enorm veel invloed gehad.

In de tweede voordracht hoorden we hoe Antonius' inspiratie levend wordt gehouden in het heden, en wel in de Koptisch-orthodoxe Kerk. Aan het woord was Antonius Abdalla, een subdiaken in de Koptisch-orthodoxe Kerk van Nederland. Antonius Abdalla vertelde dat de Kopten heel trots zijn op Antonius als een Egyptische heilige. Abdalla hield een levendig verhaal. Hij liet bij enkele beelden een lied horen waarbij Koptische gelovigen onder leiding van de Koptische bisschop van Jeruzalem over Antonius zongen: 'Tussen de heiligen is Sint-Antonius. Door het leven van gebed, het leven van de hemel heeft hij de woestijn gezegend. Door discipline in gebed tientallen jarenlang en door continue kniebuigingen heeft hij God bereikt.' Zo wordt door middel van zo'n lied op een simpele wijze de bekendheid met de figuur van Antonius met de paplepel ingegeven. Wat maakt deze heilige tot een groot voorbeeld? Het belangrijkste wat hij heeft gedaan is heel menselijk de discipline, het leven van gebed, het harde werken en de nederigheid waardoor hij zo'n groot voorbeeld is gebleven in de Koptische Kerk tot op de dag van vandaag.

De presentatie van abt Bernardus Peters, abt van de trappistenabdij Koningshoeven, ging uit van de vraag: Welke bezieling kan het Leven van Antonius hebben voor het religieuze leven van de 21e eeuw? Abt Bernardus vertelt hoe de jonge monniken het Leven van Antonius in handen gedrukt krijgen en hoe hem dat ook zelf overkwam. Het is volgens hem geen slechte gewoonte van de monniken zo'n boekje als het Leven van Antonius in de handen te drukken en te zeggen: Ga maar lezen. De traditie van de woestijnvaders- en moeders heeft binnen de spiritualiteit van de cisterciënzers waartoe abt Bernardus hoort een belangrijke plaats. Men beschouwt zich als mensen die in hun voetsporen verder willen leven. Het lezen van deze teksten heeft een belangrijke plaats in de opleiding van monniken. Abt Bernardus ziet in het Leven van Antonius, maar ook in de overgeleverde spreken over hem uit het Gerontikon, Antonius als getuige van de verrijzenis. Dat herinnert hem aan het boek Handelingen, waarin de apostelen getuigenis afleggen van de Heer Jezus. Wil het religieuze leven in de 21e eeuw betekenis hebben in een samenleving die dat nieuwe leven niet kent, dan zal dat drie dingen moeten uitstralen: vreugde, gebed en gemeenschap. Hij stipt kort de thema's vreugde en gebed aan en gaat uitvoeriger in op

het onderdeel gemeenschapsleven. Hij schetst Antonius als een getuige van de verrijzenis. Hij legt het verband tussen het hedendaagse gemeenschapsleven en Antonius de Grote.

Père Emmanuel Pannier hield de vierde en laatste presentatie. Hij is katholiek priester in de gemeenschap Chemin Neuf. Hij begint met te vertellen hoe hij in het eerste jaar van zijn theologische vorming in de kleine groep van broeders en zusters het Leven van Antonius heeft gelezen. 'Dat was heel interessant. Het is voor ieder van ons een beetje een achtergrond gebleven.' Hij concentreert zich in zijn verhaal op de bronnen van de spiritualiteit van Chemin Neuf, de bronnen voor oecumenisch leven. Chemin Neuf omschrijft hij als een katholieke gemeenschap die een oecumenische roeping heeft, behoort tot de charismatische beweging en leeft volgens de ignatiaanse spiritualiteit (van Ignatius van Loyola, stichter van de jezuïeten). Chemin Neuf heeft ook als bron de teksten van het Tweede Vaticaans Concilie. Het Concilie moedigt de deelname van leken aan de evangelisatie aan. Het concilie wijst op de fundamentele gelijkheid van alle gedoopten: leken en geestelijken, mannen en vrouwen. Chemin Neuf heeft leden van alle levensstaten. Pannier brengt verder de wortels van de oecumenische roeping van Chemin Neuf ter sprake die zo belangrijk zijn voor zijn gemeenschapsleven.

Het Webinar is te zien op het YouTube kanaal van de Katholieke Vereniging voor Oecumene.

Drs. Leo van Leijsen
medewerker Oosterse Kerken KvVO

Het leven van Sint Antonius

Dr. Vincent Hunink

Voor details over het leven van Sint Antonius moeten we terug de geschiedenis in, naar de late oudheid. De beschrijving van zijn leven hangt nauw samen met ontwikkelingen binnen het Romeinse Rijk in de 3e en 4e eeuw. Een bijzonder moment daarin vormt het jaar 313, dat bekend staat als het jaar van het 'Edict van Milaan', formeel afgekondigd onder verantwoordelijkheid van keizer Constantijn de Grote (ca 273-337). Dit edict bepaalde dat het christendom voortaan een toegelaten godsdienst was. Tot 313 was het christendom een feitelijk verboden en bestreden religie, die niettemin op veel plaatsen en gedurende lange perioden werd gedoogd, en zo in de verdrukking toch flink had kunnen groeien.

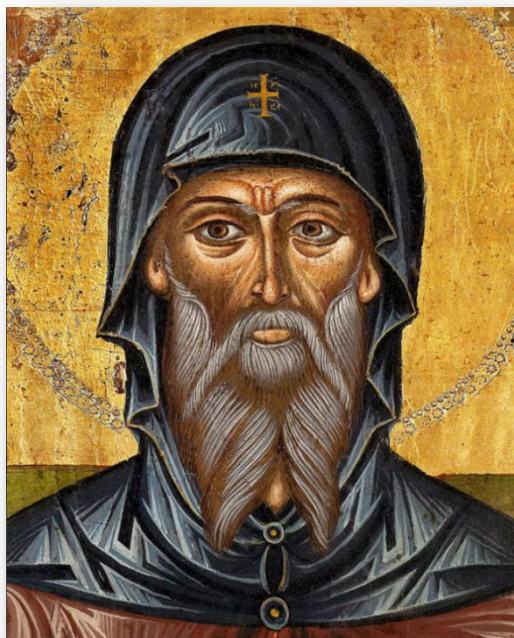

Die groei nam na 313 spectaculaire vormen aan. Het christendom kwam, bijna letterlijk, bovengronds. De kerkelijke structuren konden nu onbelemmerd vorm aannemen en zich uitbreiden, terwijl de zo lang verborgen godsdienst ook overal zichtbaar werd: kerken, gebouwen, scholen, processies op straat. Onvermijdelijk groeiden er ook nieuwe, hechte relaties tussen de christelijke religie en de wereldse autoriteiten, lees: het Romeinse staatsbestel. Christendom en Romeinse overheid hadden eeuwen tegenover elkaar gestaan, op de meest tastbare wijze in processen tegen belijdende christenen, die aan hun geloof vasthielden zelfs als hun dat de doodstraf opleverde. Deze christelijke martelaren (het woord betekent eigenlijk 'getuigen') waren tot 313 dé bewonderde voorbeeldfiguren en helden voor veel gewone gelovigen. En, andersom bekeken, wie als christen een bijzondere weg wilde gaan wist wat hem of haar te doen stond: in een confrontatie met de overheid standvastig Christus belijden.

Dat martelarenmodel wordt vanaf 313 in één keer onmogelijk. In de christelijke wereld leidt dat tot grote verandering en vernieuwing. Vanaf het begin van de vierde eeuw worden reacties op de groei zichtbaar. Zo komt er in het Oosten een beweging op gang van eenlingen die vanuit de steden wegtrekken en de eenzaamheid opzoeken, om daar in een bestaan van eenvoud en onthouding helemaal vrij te zijn voor de dienst aan God. Vooral in de woestijnen van Egypte, Syrië en Palestina verschijnen zulke *monachi* (van het Griekse *monos* 'alleen'), die aanvankelijk op hun eentje als kluizenaars leven en hun dagen vullen met bidden en werken, waarbij ze zich oefenen in praktijken van onthouding: weinig eten en drinken, weinig slapen, geen seks, geen amusement, weinig contacten.

In Egypte zien we daarbij al vrij vroeg een tweede ontwikkeling binnen dit vroege monachisme. Kluizenaars trekken wat meer naar elkaar toe en vormen kleine gemeenschappen, waarbij men elkaar over en weer steunt in het nieuwe leefmodel: de eerste vormen van wat later zou uitgroeien tot kloosters. Juist bij deze verandering komt de figuur van de Egyptische Antonius de Grote (251-356) in beeld: hij geldt als de 'vader van monniken'.

1. Biografie

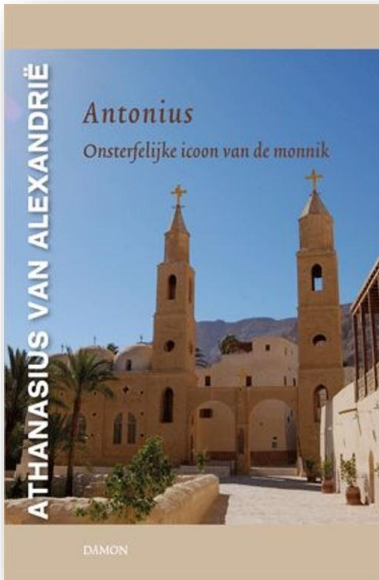
Antonius de Grote (251-356)

Het leven van Antonius de Grote had min of meer onopgemerkt voorbij kunnen gaan, of alleen interesse kunnen wekken van tijd- en streekgenoten als een voorbeeld van bijzondere toewijding aan God. Antonius kon namelijk niet lezen en schrijven, en hij heeft dan ook geen geschriften nagelaten. Maar hoe heeft hij dan zo invloedrijk kunnen worden?

Dat is te danken aan Athanasius van Alexandrië (ca. 296-373). Deze bisschop van Alexandrië is de auteur van een groot aantal, in het Grieks geschreven werken. Verreweg zijn beroemdste boek is een levensbeschrijving van Antonius. Deze onder de Latijnse titel *Vita Antonii* (afgekort VA) bekende bio-

grafie is geschreven kort na de dood van Antonius, dus rond het jaar 360. Het boek werd direct een bestseller in de hele Romeinse wereld. Het verspreidde zich razendsnel in het Oosten, waar het voor tal van overtuigde christenen een model werd waaraan ze zich spiegelde, of dat ze zelfs concreet gingen navolgen door óók de woestijn in de trekken en te gaan leven zoals hij. De tekst werd bovendien in ijlt tempo vertaald in andere talen, waaronder het Latijn. Nog geen tien jaar na de vervaardiging van het Griekse origineel worden er Latijnse versies gelezen en bediscussieerd in het verre Westen, zoals in de keizerstad Trier, getuige Augustinus die erover vertelt in zijn beroemde boek *Belijdenissen* (zie daarin 8,15 en 8,29).

In de veelal trage antieke wereld was de VA dus een ongekend, doorslaand succes. Het boek had een impact die misschien alleen vergelijkbaar was met die van de Bijbel. Dat blijkt bijvoorbeeld ook nog heel concreet uit de honderden handschriften van de Griekse tekst die tot in onze tijd bewaard zijn gebleven.

Nederlandse vertaling van de
Vita Antonii (VA)

De VA is ook voor hedendaagse lezers een boeiende tekst, die veel te bieden heeft. Natuurlijk is een aantal aspecten van Antonius' leven, en daarmee van de biografie, voor 21e eeuwse lezers enigszins vreemd en exotisch geworden. Een antieke tekst betekent na bijna tweeduizend jaar natuurlijk niet meer exact hetzelfde als voor zijn oorspronkelijke publiek van vroege christenen. Maar er valt misschien zelfs nog iets te leren van de oude heilige.

Zoals het in een laatantieke tekst betaamt, begint Athanasius zijn levensbeschrijving met een voorwoord, waarin hij aangeeft wat hij als auteur beoogt. En zoals gebruikelijk laat hij vermoedelijk niet het achterste van zijn tong zien. Achter de fraaie motieven van 'op verzoek schrijven', 'informatie geven' en 'de waarheid vertellen' gaan wellicht wat meer subtiële intenties

schuil. Zo is Athanasius' Antonius-figuur opvallend respectvol tegenover kerkelijke ambtsdragers zoals bisschoppen. Wellicht is precies dát een van de onuitgesproken doelen van de VA: binnen het nieuwe monnikenideaal mag het kerkelijk gezag niet ter discussie komen.

Hoe dit ook zij, al snel begint de levensbeschrijving dan *in medias res*: in een paar fraaie pagina's worden Antonius' jeugd en toewending tot het christendom geschilderd. We lezen over een jongeman die op jeugdige leeftijd zijn ouders verliest en op een dag in de kerk wordt gegrepen door een tekst uit Mattheüs 19,21:

Als je volmaakt goed wilt zijn, vooruit, verkoop dan al je bezit, geef het aan de armen en kom Mij dan volgen. Je zult een schat in de hemelen hebben.

En op een andere dag hoort hij iets uit Mattheüs 6,34:

Maak je niet bezorgd over de dag van morgen.

Deze oproep van Jezus om alles neer te leggen en Hem te volgen betreft Antonius op zichzelf. Ja, denkt hij, dat is ook iets voor mij. Hij doet afstand van zijn bezittingen en gaat aan de rand van het dorp wonen. Daaruit blijkt dat hij niet de eerste is die dat doet, want hij voegt zich bij een aantal kluizenaars die daar al zitten. Antonius geldt dus wel als 'vader van het kluizenaarschap' maar uit de tekst van Athanasius blijkt dat hij niet de allereerste is.

Later gaat hij verder de woestijn in waar hij zichzelf een verzwaaard regime oplegt. Er is een bekende passage uit dat gedeelte, die gaat over de duivel die Antonius bestookt en belaagt.

De duivel kan gemakkelijk alle gedaanten aannemen om kwaad te doen. Toen, die nacht, maakten ze zo'n kabaal dat het leek of de hele plek stond te schudden. De vier muren van het gebouwtje werden door de demonen als het ware opengebroken, en ze leken erdoor naar binnen te komen. Ze waren van gedaante veranderd en verschenen nu als wilde beesten en reptielen. Meteen was de plek vol schijnbeelden van leeuwen, beren, luipaarden, stieren, slangen en adders, schorpioenen en wolven. En elk ervan bewoog zich op zijn eigen manier: de leeuw brulde als om aan te vallen, de stier leek met de horens te gaan stoten, de slang kronkelde dadelijk op hem af en de wolf wilde gaan springen. Het geheel was schrikbarend: de woestheid van al die schijn gestalten bij elkaar en het geraas van hun geluiden.

Antonius, hierdoor geïgels en gestoken, voelde een nog heviger pijn in zijn lichaam. Maar zonder te trillen, ja, wakker van ziel, lag hij daar. Wel moest hij kreunen van de lichamelijke pijn, maar hij bleef nuchter van geest. Bijna spottend zei hij: 'Als jullie écht macht hadden, was het genoeg als één van jullie hier kwam. Maar nu de Heer jullie heeft ontkracht, proberen jullie mij schrik aan te jagen door je aantal. Maar het is een teken van zwakte dat jullie de vormen van redeloze beesten aannemen!' (VA 9)

Het is een passage die tot de verbeelding spreekt, ook bij latere kunstenaars: de heilige die wordt bestookt door duivels in dierlijke gedaante. En die standhoudt en ze tegensprekt, en zo de beproeving te boven komt.

Kort daarna geeft Athanasius een soort portret van Antonius na zijn eerste, lange periode als kluizenaar.

Een kleine twintig jaar bracht hij zo op zichzelf in ascese door. Naar buiten kwam hij nooit en hij werd maar zelden door anderen gezien. Maar veel mensen hadden het verlangen en de wil zijn ascese na te volgen, en er kwamen ook andere bekenden, die de deur insloegen en hem eruit probeerden te dringen. Zo trad Antonius na al die tijd naar buiten, als kwam hij uit een heiligdom, volledig ingewijd in de mysteriën en vervuld van God. Dat was de eerste keer dat hij uit het fort kwam en zich aan zijn bezoekers vertoonde.

Toen zij hem zagen, stonden ze verbaasd: zijn lichaam zag er nog hetzelfde uit. Het was niet dik geworden bij gebrek aan beweging, noch vermagerd door het vasten en de strijd met demonen. Het was nog zoals ze het hadden gekend voordat hij zich had teruggetrokken. En zijn ziel had nu een staat van zuiverheid bereikt: niet verschrompeld door norsheid, niet verslapt door genot, niet ten prooi aan joligheid of melancholie. Bij het zien van de menigte werd hij niet onrustig en het stemde hem evenmin verheugd dat hij door zovelen werd begroet. Hij was geheel en al in balans, zoals iemand die zich laat leiden door de rede en zich in zijn natuurlijke toestand bevindt. (VA 14)

Antonius komt tevoorschijn als een zeer evenwichtig iemand, na twintig jaar eenzame opsluiting. Dat is alvast iets heel bijzonders van deze figuur. Aansluitend houdt hij een lang betoog over de strijd met demonen. Daarin geeft hij zijn toehoorders uitvoerige instructie over de manier waarop ze demonen tegemoet kunnen treden. Dat is een passage die veel mensen snel zullen overslaan of doorbladeren, omdat het misschien wat minder spannend en spectaculair lijkt dan de voorgaande taferelen met aanvallen van de duivel. Maar het is toch de moeite om zo'n preek van Antonius eens helemaal achter elkaar te bekijken. Voor demonen moet je niet bang zijn, zegt hij, die kun je eigenlijk door een kruisgebaar te maken, en door de naam van Jezus uit te spreken, uitbannen. Ik weet niet of het voor iedereen zo werkt die met demonen in welke vorm dan ook te maken heeft, maar dit is in ieder geval het advies van Antonius.

2. Latere fasen

Daarna gaat de VA verder met een meer beschrijvende passage. Antonius, trekt verder de woestijn, naar een nieuwe eenzaamheid, waarbij hij opnieuw door veel mensen wordt gevolgd. Zijn manier van leven leidt tot zoveel belangstelling, dat de woestijn 'een bloeiende stad' wordt, zoals Athanasius het in een fraaie paradox verwoordt. De ooit verlaten streken raken dicht bewoond door kluizenaars en monastieke groepjes. En vervolgens gaat Antonius een nóg grotere eenzaamheid opzoeken.

Het is een fascinerende beweging: mensen komen naar hem toe, ze gaan volgen, hij treedt ook af en toe gericht naar buiten, maar zoekt aansluitend dan steeds grotere eenzaamheid. Een paar voorbeelden waar dit goed te zien is:

Toen Antonius zag dat hij door veel mensen werd lastig gevallen en niet de kans kreeg om naar zijn zin teruggetrokken te leven zoals hij verlangde, zette hem dat aan het denken: het mocht niet zo zijn dat hij door alles wat de Heer via hem deed verwaand werd of dat iemand anders hem daardoor te hoog aansloeg. Na ampel beraad besloot hij de Opper-Thebaïs in te trekken, waar niemand hem kende (...)

Op een keer kreeg hij van de monniken het verzoek naar hen af te dalen en hen enige tijd op hun eigen plekken te bezoeken. Hij ging op weg (...) Bij aankomst bij de buitenste kluizen werd Antonius door iedereen omhelsd, want men beschouwde hem als een vader. En op zijn beurt bracht hij voor hen een soort proviand vanuit het gebergte mee: hij trakteerde hen op zijn woorden en liet hen delen in het goeds dat hij gevonden had. (...) Na een paar dagen keerde Antonius weer terug naar de berg. Vanaf die tijd trokken vele mensen naar hem toe, en ook zieken waagden zich aan de tocht. (fragmenten uit VA 49-55)

In het slotstuk van de VA, als het verhaal van Antonius' leven en de innerlijke dynamiek ervan duidelijk zijn geworden, krijgt de lezer nog een reeks boeiende passages te lezen. Het betreft elementen zoals die in de latere traditie van heiligenlevens vaste onderdelen zouden worden: verhalen over bijzondere genezingen en wonderen, over visioenen en

voorspellingen. In de VA ligt het accent daarbij op Antonius' omgang met gelovigen en ongelovigen. De eenvoudige, ongeletterde man blijkt opgewassen tegen brutale intellectuelen, gevaarlijke ketteren en hoge autoriteiten zoals de Romeinse keizerfamilie, die zich per brief bij hem meldt.

Het spektakel wordt, vanuit modern perspectief, nog even onderbroken door een tweede betoog van Antonius, waarin hij geloof boven rede stelt (VA 74-80). Dat thema levert, toegegeven, niet het meest meeslepende deel van de VA op. Maar Athanasius heeft het betoog duidelijk welbewust in de structuur van zijn biografie opgebouwd en vermoedelijk bedoeld als hoogtepunt.

We hebben dan nog het 'laatste optreden en einde van Antonius' tegood, wat veel lezers meer zal aanspreken. Een paar fragmenten hieruit tot slot.

Ook zijn einde was voorbeeldig. Hij was zoals gewoonlijk de monniken in het buitenste gebergte aan het bezoeken, toen hij van de Voorzienigheid kreeg ingegeven dat zijn einde nabij was. Toen sprak hij de broeders als volgt toe: 'Dit is mijn laatste bezoek aan jullie en het zou me verbazen als wij elkaar in dit leven nog terugzien. Het is inmiddels tijd voor mij om heen te gaan: ik ben al bijna honderdenvijf.'

Toen de broeders dit hoorden, sprongen hun de tranen in de ogen. Ze pakten de oude man stevig vast en omhelsden hem. Maar het was of hij vanuit vreemd gebied zou gaan vertrekken naar zijn eigen stad: zo opgewekt was hij aan het praten. Daarbij drukte hij de broeders op het hart niet nonchalant te worden in het zich inspannen, de moed niet te verliezen bij de ascese maar te leven alsof ze iedere dag konden sterven. Verder spoorde hij iedereen aan, zoals ik al zei, erover te waken zijn ziel vrij te houden van onreine gedachten en met de heiligen te wedijveren. Ze dienden ook ver uit de buurt te blijven van de schismatieke meletianen (u kent hun slechte en onzalige ideeën) en geen enkel contact te onderhouden met de arianen (want ook hun lasterlijke leer is voor iedereen duidelijk). (...) Nadat hij afscheid had genomen van de monniken in het buitenste gebergte ging hij er snel vandoor en trok het binnenste gebergte in, waar hij zich gewoonlijk ophield. Een paar maanden later werd hij ziek. Hij

riep zijn mensen bij zich (er waren er twee die daar bij hem bleven; al vijftien jaar beoefenden ze de ascese en ze bedienden Antonius vanwege zijn ouderdom), en hij sprak hen als volgt toe.

‘Ik zal nu, zoals het geschreven staat, de weg van de Vaders gaan, want ik zie dat ik door de Heer word geroepen. Blijven jullie waakzaam en laat je jarenlange ascese niet teloorgaan. Doe juist je best om je gedrevenheid te behouden, als was je maar net begonnen. Jullie kennen de listen en lagen van de demonen, jullie weten hoe woest ze zijn, maar ook hoe zwak hun macht is. Wees dus niet bang voor ze, maar adem liever altijd Christus en geloof in Hem! (...) Verdeel mijn kleren en geef bisschop Athanasius mijn ene schapenvel en ook het kleed waarop ik sliep, dat ik van hem nieuw heb gekregen en heb versleten. En geef bisschop Serapion mijn andere schapenvel, maar houd zelf mijn grove kleed. En nu “vaarwel” , mijn zonen. Antonius gaat heen en is niet langer onder jullie.’

Na die woorden omhelsden ze hem en trok hij zijn voeten op. Het was alsof hij vrienden naar zich toe zag komen en daardoor helemaal blij was: hij lag daar met een stralend gezicht. Toen gaf hij de geest en werd ook hij met zijn voorvaders verenigd. De twee anderen voerden de opdrachten uit die hij had gegeven. Ze begroeven hem en borgen hem in doeken gewikkeld onder de grond, en niemand weet waar hij geborgen ligt behalve die twee. (Fragmenten uit VA 89-92)

Tot op het laatst doet Antonius zijn best om anderen te bemoedigen en voor zichzelf geen enkele eer of bijzondere positie op te eisen. Hij wil zelfs niet dat bekend wordt waar hij begraven wordt, kennelijk uit angst voor een soort overdreven verering van zijn overblijfselen.

Athanasius besluit de VA met een kort, stichtend slotwoord. Daarin schrijft hij na een kort samenvattend portret van Antonius dat de tekst een model biedt van monnikenleven, en hoopt hij dat het boek zelfs heidenen tot geloof kan brengen.

3. Receptie

Of dat laatste steeds is gebeurd lijkt me de vraag, maar een invloedrijk en bepalend portret is de VA alleszins geworden. Antonius was zeker niet de eerste christelijke kluizenaar en monnikenleider. Maar als vermeende ‘vader van het christelijk kluizenaarsdom’ is hij de grote inspirator geworden van het christelijke monnikendom. Het is een eer die de historische Antonius stellig te danken heeft aan de biografie door Athanasius. Want mede dankzij deze vroege hagiografie heeft het westerse monniksideaal gestalte gekregen. Het zou uiteindelijk worden vastgelegd in verschillende monniksregels, waarvan *De regel van Sint-Benedictus* uit de zesde eeuw wel de bekendste en belangrijkste is.

De tekst van de VA werd niet alleen snel en breed verspreid, vertaald en in de praktijk nagevolgd, maar inspireerde ook tot andere levensbeschrijvingen van heiligen. Daarmee was een nieuw genre geboren, dat van kolossale invloed zou zijn op de late oudheid en de middeleeuwen: de *hagiografie*. Athanasius’ levensbeschrijving van Antonius is het eerste christelijke heiligenleven en het ultieme voorbeeld van alle latere voorbeelden in het genre.

Het is duidelijk: we hebben hier een tekst die van groot belang is voor ons begrip van de hele christelijke cultuur en geschiedenis, en zelfs de kunstgeschiedenis. Want ook in de kunst bleef Antonius de fantasie van latere generaties prikkelen. Ik wijs hier alleen maar op de negentiende-eeuwse *De verzoeking van de heilige Antonius* van Flaubert, een tekst die zelf ook weer aanleiding gaf tot vertalingen en creatieve navolgingen. Talloos zijn de artistieke afbeeldingen van Antonius (zoals de bekende schildering door Dalí), die teruggaan op de antieke biografie.

Maar is er meer? Kan die vreemde woestijnvader de (post)christelijke lezers van de 21e eeuw ook nog direct aanspreken? Niet op alle punten, zoveel is zeker. Veel mensen zullen moeite hebben met Antonius’ fanatisme en harde ascese, die soms meer weg heeft van een masochistische zelfkwellen. Toch is er wel hoop de figuur Antonius iets naderbij te komen. Wie wil kan wel degelijk iets van deze verre Egyptische vader leren.

Het belang van standvastigheid bijvoorbeeld: hou vol, vlucht niet, ga je problemen niet uit de weg, maar bestrijd ze tot je ze de baas bent. Of de kracht van ware openheid naar andere mensen: een werkelijk sociaal contact is pas mogelijk als je stevig in je schoenen staat, als je weet wie je bent en waar je voor staat. Pas dan ook mag je hopen iets werkelijk over te kunnen dragen aan anderen. Misschien is dat ook, als je eenmaal zover bent, een morele plicht en ben je andere mensen min of meer verschuldigd een luisterend, welwillend oor te bieden en in alle bescheidenheid advies te geven.

Een blijvend voorbeeld kan ook Antonius' eenvoud zijn, of die nu historisch juist is of niet. Antonius is in deze tekst wijs, niet door jarenlange formele scholing, maar door een goed verstand, een deugdzaam leven, en uiteraard door de Genade. In zijn intellectuele bescheidenheid zit beslist iets goeds. Haarkloverijen, betweterij, opscheppen over je grootse ervaringen en talenten, waarom zou je daar kostbare tijd aan besteden?

THE DEVIL IS AFRAID OF US WHEN
WE **PRAY** AND MAKE **SACRIFICES**

HE IS ALSO AFRAID WHEN
WE ARE **HUMBLE** AND **GOOD**

HE IS ESPECIALLY AFRAID WHEN
WE **LOVE JESUS** VERY MUCH

HE RUNS AWAY WHEN
WE MAKE THE **SIGN OF THE CROSS**

- ST. ANTHONY OF EGYPT -

En die demonen, zijn die wel zo vreemd als ze in eerste instantie lijken? Ze zijn uiteraard gemakkelijk te vervangen door begrippen die in onze ogen moderner zijn, zoals obsessies en verborgen verlangens, en wat we sinds Freud allemaal nog meer gewoon vinden. Maar misschien doen we Antonius toch onrecht door zijn strijd te herleiden tot een psychisch gevecht, tot een projectie van innerlijke conflicten. Zo heeft hij het zeker niet gevoeld. Voor hem was het niet slechts een innerlijke zaak, iets van zijn eigen hart, maar een werkelijk gevecht met machten buiten zichzelf.

Alles opgeven en de woestenij intrekken. Is dat nog een werkelijk alternatief? En is het eigenlijk wel wenselijk om zo'n stap te zetten? Of kunnen we het monastieke gedachtegoed ook op een andere manier in het leven integreren? De confrontatie met de radicale keuzes van de woestijnvader kan lezers van de VA ertoe aanzetten om hierover zelf hun gedachten te vormen.

Gebruikte teksten:

Brontekst

Athanase d'Alexandrie, *Vie d'Antoine, introduction, texte critique, traduction, notes et index par G.J.M. Bartelink*, Sources Chrétiennes 400, Paris 1994 [Grieks met Franse vertaling en uitvoerige inleiding en annotatie].

Vertaling

Athanasius van Alexandrië, *Antonius, Onsterflijke icoon van de monnik*, vertaling Vincent Hunink, inleiding en annotatie Gerard Bartelink en Gueric Aerden ocsa, Damon, Budel 2013 [Nederlandse vertaling met uitvoerige inleiding en annotatie; sterk uitgebreide heruitgave van een eerdere versie zonder annotatie: Athanasius van Alexandrië, *Verleidingen in de woestijn het leven van de heilige Antonius*, vertaald en toegelicht door Vincent Hunink, Athenaeum – Polak & Van Gennep, Amsterdam 2002)

De invloed van St.-Antonius op de spirituele kracht van de Koptisch-Orthodoxe gemeenschap

Antonius Abdalla

In de hedendaagse Koptische Kerk is St.-Antonius niet weg te denken. Hij is een van de meest bekende en beroemde heiligen van de kerk. Elke Kopt kent het verhaal door en door en heeft het met de paplepel ingegoten gekregen.

Kopten zijn trotse mensen, trots op de kerk die gebouwd en gefundeerd is op de apostelen, de grote kerkvaders en haar martelaren. In het vroege christendom in Egypte zijn de fundamenteën gelegd voor het monnikenleven. Wij noemen St.-Antonius de eerste der monniken.

Hoe voedt zijn leer, levenswijze en erfenis ons vandaag de dag?

1. St.-Antonius, de mens

Als wij naar een film kijken zien we in de held graag zijn menselijke kant, iets wat wij herkennen en waar wij affiniteit mee hebben. Jezus, onze Heer, was dichtbij door als mens onder ons te zijn. Het mooie aan het verhaal over St.-Antonius is, dat St.-Athanasius ons de mens met zijn zwaktes toont die dicht bij God komt door zijn grote liefde voor de Heer.

St. Athanasius schetst ons een tedere en liefdevolle man die de martelaren troost en de mensen om zich heen dient. Maar St. Antonius is ook een man die stevig in zijn schoenen staat en geen compromis sluit over de waarheid waarvoor hij strijdt.

St. Athanasius speelde een hoofdrol in het weerleggen van de ketterij van Arius. Arius verwierp de gedachte dat Jezus de Zoon van God is. Juist in die tijd waarin het belang van

het bevestigen van Jezus' Goddelijkheid heel belangrijk was, koos Athanasius ervoor om het verhaal van St. Antonius te documenteren.

In de Vita Antonii toont St.-Athanasius ons een mens die niet als de klassieke theologische vaders is, maar toch God bereikt door zijn innige en diepe relatie met Jezus Christus in de woestijn. Door deze diepe relatie tussen de mens Antonius en Jezus bereikt St.-Antonius uiteindelijk God. Het feit dat men God kan bereiken door Jezus voert St.-Athanasius aan als een van de bewijzen dat Jezus werkelijk God is. Immers een mens kan God niet bereiken anders dan door een relatie met God zelf, zoals in de geschriften Jezus ook spreekt: 'Wie Mij gezien heeft, heeft de Vader gezien' (Joh. 14:2)

Hierin slaat St.-Athanasius dus een brug tussen de theologische vaders en de woestijnvaders.

2. Inspiratiebron voor onze tijd

De sleutel tot een diepe relatie met en kennis van God in het verhaal van St.-Antonius is de beoefening van ascese. Het ascetisme is niet een doel op zichzelf maar een middel om dichter bij God te komen. Door controle te houden over zijn verlangens en lusten, tevreden te zijn met het noodzakelijke om te leven, alles van zijn rijkdom te geven aan anderen, te bidden en te vasten zorgde St.-Antonius ervoor dat hij geen slaaf werd van zijn verlangens. Lichaam en geest onderwierp hij aan God en hij liet zich leiden door de Heilige Geest.

Ascetisme is niet het straffen van het lichaam totdat het wegwijnt. Je mag genieten van hetgeen God je schenkt en je hoeft niet per se de wereld te ontluchten; echter, het wereldse moet niet een doel worden. Zo is ook van St.-Antonius geschreven dat hij bij zijn overlijden nog sterk van botten was, al zijn tanden nog had en zijn zicht en gehoor nog had. Het lichaam was dus nog in kracht. Het ascetisme zuivert het lichaam en de geest en onderwerpt beiden aan de wil van God.

Zo is onze kerk voor de gelovigen vandaag de dag in al haar aspecten nog steeds een kerk van ascese.

3. De kerk en het klooster

In de kerk en de kloosters wordt de gelovige gevoed door ascese. Bij een bezoek aan het klooster voor een retraite krijgt iedere bezoeker een schema van de gebeden die verspreid over de dag gebeden worden en daarnaast een taak/werk om in het klooster uit te voeren. Precies zoals de engel St.-Antonius had voorgedaan: bidden en werken. In de kloosters krijgt de gelovige de kans om enkele dagen in ascese door te brengen om weer opgeladen terug te keren naar zijn dagelijks leven en deze ascese voort te zetten.

In de kerken hebben wij lange diensten, waarbij sprake is van veel staan en knielen. Opnieuw om het lichaam te onderwerpen aan God en de geest te voeden. Naast de ascese biedt de kerk ook een sociaal aspect, ruimte om met elkaar te zijn en zich te ontspannen, zoals St.-Antonius ook gewoon was met zijn volgelingen. St.-Antonius wist dat een boog niet altijd gespannen kon blijven, anders knapt deze. Een balans tussen het zich inspannen in ascetisme en het zich ontspannen is daarom belangrijk.

4. Het vasten

Onze kerk kent vastgestelde vastenperiodes door het jaar heen. Ruwweg twee derde van het jaar bestaat uit dagen waarop de Koptische Kerk aan het vasten is. Onder begeleiding van een biechtvader bouwt de gelovige zijn vastenperiodes uit.

5. Het bidden en de Bijbel thuis

Naast het gezamenlijke gebed in de kerk biedt de kerk ons ook houvast in het bidden en lezen van de Bijbel in de thuissfeer. De Koptische Kerk kent de Agpeya, de gebeden van de uren, waarin zeven gebeden staan die de gelovige kan bidden verspreid over de dag. Veel gelovigen kennen de gebeden uit het hoofd, waardoor zij deze ook kunnen bidden onderweg en zodoende stappen maken naar het voortdurend in contact zijn met of in gebed zijn tot God.

Er is van oudsher ook een schema in de lezingen van het Nieuwe Testament per dag zodat er ook een houvast is in het lezen van het Woord van God.

6. Ten slotte

Dit is een impressie van hoe vandaag de dag de gelovige opgroeit in de kerk van jongs af aan: opkijkend naar het prachtige voorbeeld van St.-Antonius in zijn levenswandel en de praktische handvatten die de kerk ons biedt. Om op deze manier door middel van ascese te groeien in onze persoonlijke relatie met Jezus Christus en in kennis van God.

Niets boven de liefde tot Christus stellen

De bezieling van Antonius de Grote voor het religieuze leven van de 21ste eeuw

Dom Bernardus Peeters

In dit online symposium staat de vraag centraal welke bezieling het leven en werken van de Heilige Antonius de Grote kan hebben voor het religieuze leven van de 21ste eeuw. Sinds 1986 behoor ik tot een monastieke Orde in de westerse Kerk, de Cisterciënzers van de Strikte Observantie (Trappisten), die zichzelf beschouwen als mannen en vrouwen die

“in het voetspoor gaan van hen die in voorbije tijden door God werden geroepen tot de geestelijke strijd in de woestijn. Omdat hun vaderland in de hemel is houden zij zich

verre van een wereldse wijze van handelen. In eenzaamheid en stilte reikhalzen zij naar die innerlijke rust waarin de wijsheid kan ontluiken. Zij verloochenen zichzelf om Christus te volgen. Met de wapens van de nederigheid en de gehoorzaamheid gaan zij de strijd aan met hun hoogmoed en met de opstandigheid van de zonde. In eenvoud en arbeid zoeken zij deel te krijgen aan de zaligspreking van de armen. In hartelijke gastvrijheid breken zij met hun medepelgrims het brood van vrede en hoop dat zij rijkelijk van Christus ontvangen.”¹

Deze tekst uit de Constituties van onze Orde sluit aan bij de vroegste geschriften van de Orde waarin Antonius de Grote, Pachomius en Basilius de Grote als inspiratiebronnen van ons monastieke leven worden beschouwd.

Wanneer ik expliciet naar het leven van Antonius de Grote kijk en zijn brieven en spreken dan valt mij allereerst op dat Athanasius van Alexandrië, Antonius, voortdurend laat zien als een getuige van de verrijzenis. Antonius sluit helemaal aan bij hetgeen het boek Handelingen over de eerste leerlingen zegt: ‘Met kracht en klem legden de apostelen

getuigenis af van de verrijzenis van de Heer Jezus.² Wil het religieuze leven in de 21ste eeuw haar kracht behouden dan zal zij zich bij dit getuigenis moeten aansluiten. Naar mijn bescheiden mening zullen vreugde, gebed en gemeenschap centraal moeten staan om op die manier het verschil te maken in een wereld waar de dood heerst en niet het nieuwe leven van het Rijk Gods.

1. Vreugde

Helaas kan ik niet uitvoerig op al deze drie belangrijke elementen voor het religieuze leven van de 21ste eeuw ingaan. Ik stip hier enkel kort de thema's vreugde en gebed aan en ga wat uitvoeriger in op het gemeenschapsleven. Naast de Vita Antonii kennen we van Antonius ook enkele spreuken. Eén van die spreuken vertelt hoe hij eens in de woestijn overvielen werd door lusteloosheid en zeer sombere gedachten. "En hij sprak tot God: "Heer, ik wil gered worden en mijn gedachten staan het me niet toe. Wat moet ik in mijn kwelling doen? Hoe kan ik toch gered worden?" Het is niet moeilijk om de parallel te trekken met het religieuze leven van vandaag. Wellicht is de grootste vijand van het religieuze leven aan het begin van deze 21ste eeuw een gevoel van lusteloosheid. Hoe vaak dreigt men niet overvallen te worden door de zeer sombere gedachten: het heeft toch allemaal geen zin meer; we zijn oud en afgedaan; laten we de handdoek maar in de ring gooien.

Te midden van die lusteloosheid en sombere gedachten ontvangt Antonius het visioen van een engel die "gelijk hij zelf zat te werken, dan van zijn werk opstond en bad, en weer ging zitten om aan zijn snoer te vlechten, om daarna opnieuw op te staan om te bidden. Het was nu een engel van de Heer, uitgezonden om Antonius terecht te wijzen en gerust te stellen. En hij hoorde de engel zeggen: "Doe zo en u wordt gered". En het horen hiervan schonk hem grote vreugde en moed. En hij deed aldus en werd gered."³ De engel die bidt en werkt doet niets anders dan dat Antonius al geruime tijd deed. De engel vroeg hem niets anders of iets groots te doen. Dankzij even afstand te nemen, kon Antonius weer met een vernieuwde blik tegen zijn leven aankijken. Het schonk hem vreugde en moed.

Even afstand nemen schenkt vreugde en moed om weer door te gaan. In een andere spreuk is ene bezoeker op zoek naar Antonius om uit zijn mond woorden van wijsheid te horen. Hij treft Antonius echter aan te midden van een spel dat hij met zijn leerlingen aan

het spelen is. De bezoeker is geschokt. is dit nu de grote Antonius? "De grijsaard nu wilde hem ervan overtuigen, dat men zijn broeders zo nu en dan moet toegeven, en hij zei hem: "Leg eens een pijl op uw boog en span hem". En hij deed het. Hij zei: "Span hem verder". En hij spande hem. En opnieuw zei hij: "Spannen!" Toen sprak de jager tot hem: "Als ik de boog bovenmate span, breekt hij". Toen sprak de grijsaard tot hem: "Zo gaat het ook met het werk Gods."⁴

Afstand nemen, ontspannen en vreugde beleven zijn inspirerende houdingen die Antonius ons leert om opnieuw naar het religieuze leven in de 21ste eeuw te kijken en de moed niet te verliezen. Aan de andere kant laat Antonius houding ook zien dat het kloosterleven in de 21ste eeuw betekenis kan hebben door plaatsen te zijn waar men afstand kan nemen, ontspannen in een hectische wereld en echte vreugde kan beleven.

2. Gebed

Naast de vreugde laat het leven van Antonius mij ook de betekenis van het gebed zien als bezieling voor het religieuze leven van de 21ste eeuw. Bijna aan het eind van het leven van Antonius laat Athanasius ons deze monnikenvader zien in zijn betekenis voor de wereld. Hij verhaalt 'de grote roem en de opmerkelijke woorden' van Antonius. In het midden van dit relaas staat een opmerkelijke zin; "Antonius bracht dus geen genezingen te weeg door middel van bevelen, maar door te bidden en Christus' naam te noemen....Het aandeel van Antonius was alleen zijn gebed en ascese, waarvoor hij op de berg zat."⁵

Bezieling en betekenis zijn voor het monastieke leven enkel te halen uit het gebed. Het is de enige reden waarvoor men 'op de berg zit', dat wil zeggen in het klooster zit. Centraal van dit gebed is het noemen van Christus' naam. Alleen op die manier kan het religieuze leven bezielen maar kan het ook in een wereld waarin de naam van Christus niet meer of nog nauwelijks genoemd wordt betekenis hebben.

3. Gemeenschap

Bij het derde element, gemeenschap, wil ik wat uitvoeriger stil staan. Toen de woestijnvader Antonius, na jaren geleefd te hebben in een graftombe, de deuren opende laat Athanasius hem naar buiten komen als een nieuwe Mozes. Niet alleen zijn gelaat verwijst

naar Mozes maar ook zijn rede tot de volgelingen die Antonius ondertussen gekregen had en waarmee hij de woestijn zal gaan bewonen. De kern van Antonius woorden is: 'niets boven de liefde tot Christus stellen'(RB 72,11) ⁶. Enkele eeuwen later zal Benedictus van Nursia, de monnikenvader van de westerse kerk, deze woorden van Antonius een plaats geven in zijn Regel voor de sterkste soort van monniken, de cenobieten. Zij die in een gemeenschap leven onder een regel en een abt.

Christus is daarmee de grootste inspiratiebron voor het religieuze gemeenschapsleven. De liefde tot Christus verwijst op de allereerste plaats niet naar de liefde van de monnik voor Christus maar naar Christus liefde voor de monnik. In Zijn liefde heeft Christus de monnik geroepen tot een leven in gemeenschap, zoals Christus zelf zijn leerlingen tot de gemeenschap van de eerste leerlingen geroepen heeft. Naast Christus is de gemeenschap van de apostelen de volgende inspiratiebron van het religieuze gemeenschapsleven.

De religieuze gemeenschap is een gemeenschap van gedoopten die Jezus willen navolgen naar het voorbeeld van de eerste leerlingen die één van hart en ziel waren, alles gemeenschappelijk bezaten en trouw bleven in het gebed en in het breken van het brood. Een gemeenschap waarin het dubbele gebod van de liefde centraal zou staan. Een gemeenschap die haar inspiratie put uit het beeld van het ene lichaam met haar verschillende ledematen. Voor de cisterciënzers uit de 12e eeuw zou het de aanleiding zijn om het gemeenschapsleven de school van de liefde te noemen waarin de religieuzen door hun specifieke leefwijze één worden met God en met elkaar.

De gemeenschap van de kerk als inspiratiebron voor het gemeenschapsleven zou in de 19e en 20ste eeuwse Franse spiritualiteit een uitwerking krijgen in het zogenaamde geheim van Nazareth. Een figuur als Charles de Foucauld zou met zijn aandacht voor het verborgen leven van Jezus in het huisgezin van Nazareth, de religieuze gemeenschap terugbrengen tot de proporties van een huisgezin waarin de leden op elkaar gericht waren als Jezus, Maria en Jozef. Nazareth als inspiratiebron opent ook de bronnen van de sociale en psychologische wetenschappen. God is immers mens geworden in tijd en ruimte.

Johannes Paulus II putte voor het religieuze gemeenschapsleven niet uit de bronnen van de christologie of de ecclesiologie. Hij boorde in de Apostolische Constitutie uit 1996, Vita Consecrata, opnieuw de bron aan van God als Drie-Eenheid en de implicaties die dit leven

van de Drie-Ene God op het gemeenschapsleven heeft. Een beeld van het religieuze gemeenschapsleven dat niet door iedereen verwelkomt en begrepen werd. Hij liet hierdoor het religieuze gemeenschapsleven echter weer putten uit de bronnen van zowel de westerse als de oosterse kerk en gaf met zijn kerkleer van de twee longen het nadenken en beleven van het gemeenschapsleven weer nieuwe adem.

Voor het religieuze gemeenschapsleven van vandaag is het van belang om de gemeenschap te zien en te beleven als een gemeenschap van gedoopten. Mannen en vrouwen die in de naam van de Drie-Ene God gedoopt zijn en door hun leven als religieus inniger met God verenigd willen worden. Als gedoopten doen zij dat samen in navolging van de apostelen die door Jezus geroepen waren om Hem van meer nabij te volgen in een radicalere toewijding. Met Jezus willen zij gericht staan naar de Vader en naar de wereld. Zoals Hij gericht staat naar de Vader en geleid wordt door de Geest zo wil ook de gemeenschap van religieuzen een plek zijn van eenheid, verscheidenheid, waardigheid en respect, aandacht en zorg voor elkaar en de wereld waarin zij leven.

Op dit moment boort Paus Franciscus met een term als synodaliteit en het beeld van de veelhoek nieuwe inspiratiebronnen aan. Hij neemt uitdrukkelijk afstand van het beeld van de gemeenschap als een cirkel. Een beeld dat uit de Palestijnse woestijn afkomstig is, van de hand van Dorotheus van Gaza (6^e eeuw). Wanneer allen terzelfdertijd een stap richting het centrum zetten dan komt men samen dicht bij Christus, het centrum van het leven. Verschil kan in dit beeld nauwelijks bestaan of het verbreekt de opgang van anderen naar het centrum. Franciscus stelt daar tegenover het beeld van de gemeenschap als veelvlak (vgl. Evangelii gaudium, 236). Hierdoor worden de menselijke verschillen in een gemeenschap geen belemmering maar een verrijking.

Benedictus van Nursia brengt ons in zijn Regel iets fundamenteels in het gemeenschapsleven in herinnering: de ouderen te eren en de jongeren lief te hebben. "In deze inspanning om een evenwicht te vinden tussen herinnering en toekomstige belofte wortelt zich ook de vruchtbaarheid van het broederlijk en zusterlijk leven in gemeenschap".⁷ Een inspanning die ons tot bouwers van een gemeenschap maakt en niet alleen maar genieters van weldaden die wij van haar ontvangen.

Vreugde, gebed en gemeenschap dat zijn voor mij de drie woorden die klinken als ik het leven van Antonius de Grote lees en herlees. Drie woorden die betekenis geven aan het religieuze leven in de 21ste eeuw.

Abdij Koningshoeven, 23 april 2021

¹ Constituties van de Orde van de Cisterciënzers van de Strikte Observantie, Rome 1990. Cst. 3.3.

² Handelingen 4,33.

³ Gerontikon, Abtonius 1(1).

⁴ idem, Antonius 13(13)

⁵ Athanasius van Alexandrie, Antonius. Onsterfelijke icon van de monnik. vert. V. Hunink. Damon Budel, 2013. nr. 84. Blz. 122.

⁶ Benedictus van Nurcia, Regel voor Monniken. vert. Fr. Vroomen osb, Doetinchem 1997.

⁷ Paus Franciscus, Vultum Dei Quaerere, 27. Kerkelijke Documentatie 2019, 2.

De Gemeenschap Chemin Neuf

Bronnen van het gemeenschapsleven

Pater Emmanuel Pannier

Chemin Neuf definieert zichzelf als een katholieke gemeenschap met een oecumenische roeping. Ze behoort tot de Charismatische Vernieuwing en leeft volgens de Ignatiaanse spiritualiteit (bron 1 en 2 van het gemeenschapsleven).

De Gemeenschap is in 1973 ontstaan binnen een gebedsgroep van de "Charismatische Vernieuwing" die in de jaren 70 in de Katholieke Kerk van Frankrijk een aantal nieuwe gemeenschappen heeft laten ontstaan.

Onder de zeven stichters van de Gemeenschap was een jezuïet, Laurent Fabre. Dankzij hem konden de leden van de jonge gemeenschap de geestelijke ervaring van de retraite van Sint-Ignatius opdoen (de dertig daagse "Geestelijke Oefeningen"). In het vervolg heeft de Gemeenschap de keuze voor de Ignatiaanse spiritualiteit gemaakt. De jezuïeten zijn de Gemeenschap in de loop der jaren zeer behulpzaam geweest bij de integratie van deze spirituele traditie.

De derde bron voor het gemeenschapsleven vormen de teksten van het Tweede Vaticaans Concilie. Het moedigde de volledige deelname van leken aan de evangelisatie aan. Het Concilie wees op de fundamentele gelijkheid van alle gedoopten, leken en geestelijken, mannen en vrouwen. Tenslotte rekende het het streven naar eenheid onder de christenen ofwel de oecumene tot zijn doelstellingen. De theologische beslissingen van het concilie maakten de opbouw en de groei van de Gemeenschap Chemin Neuf binnen de katholieke Kerk mogelijk.

1. Onze oecumenische roeping

De oecumenische roeping van de Chemin Neuf wordt door vele bronnen gevoed. Het is het gemeenschapsleven zelf, zoals het feit dat de Chemin Neuf in een dertigtal landen gevestigd is en een waarlijk internationale gemeenschap is geworden, dat haar ertoe gebracht heeft een spiritualiteit van eenheid en verzoening uit te drukken en te bevorderen: gehuwden en celibatairen, katholieken, protestanten, evangelischen en orthodoxen, mensen van verschillende volken en kleuren zijn leden met gelijke status.

De charismatische vernieuwing in Lyon stond zeer open voor de lering van protestantse en evangelische predikanten. Chemin Neuf kreeg les van en werkte bij de evangelisatie samen met sommigen van hen: Thomas Roberts (Welsh Pinksterdominee), Jean-Daniel

Fischer (gereformeerd predikant), de predikant-leden van de "Union de prière de Char-mes", enzovoorts. De oecumenische theologie, die ontwikkeld is door de Franstalige "Groupe des Dombes", was en is steeds een sterke steun voor onze roeping.

Het belang van de aanwezigheid van protestantse broeders en zusters in de gemeenschap kan niet worden onderschat. In de Franse context heeft het protestantse kerkleven een meer uitgesproken gemeenschappelijk karakter dan in het katholicisme, dat de "main-stream"-confessie is, althans in de jaren 1970 tot 2000. De synodaliteit van de gereformeerde kerken, de traditie van oudsten in de evangelische of mennonitische kerken, hebben de stichters en hun opvolgers zeker bevestigd in de waarde van instellingen zoals de gemeenschapsraad of de teams voor overleg en besluitvorming op de verschillende niveaus.

De charismatische inspiratie moet ook genoemd worden: de aandacht voor de persoon en de werking van de heilige Geest werd aangemoedigd door de associatie van onze stichters met pinkster- of evangelische theologen en evangelisten. Dit gebeurde, zeker indirect, via hun boeken. We kunnen Watchman Nee noemen, Loren Cunningham (stichter van Jeugd met een Opdracht), David du Plessis, Nicky Cruise, of Merlin Carothers.

2. Putten uit de ervaringsschat van traditionele orden

Mede door het toevertrouwen van kloostergebouwen van meer traditionele gemeenschappen (benedictijnen, cisterciënzers, karmelieten, ...) aan de Gemeenschap, mochten we meer en meer ook de spirituele rijkdom van andere tradities ontdekken en daaruit putten: Teresa van Avila, Theresia van Lisieux, de woestijnvaders, de oosters-orthodoxe spiritualiteit, de iconen...

De ervaring van Laurent Fabre als jezuïet heeft een directe invloed gehad. Toen 1992 de Gemeenschap Chemin Neuf haar eerste Generaal Kapittel hield, was een jezuïet aanwezig als adviseur. Hij was hoogleraar voor canoniek recht van de religieuze orden. Daarmee kreeg de Gemeenschap een indirecte invloed van de structuren van traditionele katholieke orden zoals cisterciënzers, dominicanen en jezuïeten.

Het is niet alleen een kwestie van structuur, maar ook van geest. Voor de drie vormen van uitoefening van evangelisch gezag: persoonlijk gezag, synodaal gezag en gemeenschapsgezag, hechten de broeders en zusters van de Gemeenschap, in navolging van onze stichter, veel belang aan het onderscheiden van de wil van God, dat wil zeggen, aan het luisteren naar de heilige Geest. Deze onderscheiding vindt plaats – zoals bij de jezuïeten – in dialoog. Dialoog met de verschillende verantwoordelijken zoals ook bij een echtpaar, in het gezin en in een fraterniteit. Ook hier blijkt het voorbeeld van de heilige Ignatius doorslaggevend te zijn, van wie een jezuïtische metgezel placht te zeggen dat hij vooruitgang door zich met zachtheid en kracht te laten leiden door de goddelijke inspiratie.

De tijd van stilstand in de "woestijn" op dinsdag in onze huizen is geïnspireerd door Charles de Foucauld en René Voillaume; hun spiritualiteit van "Nazareth" als een spiritualiteit van dienstbaarheid in het broederlijke leven en in de missies is belangrijk voor ons. En de "tijden van verzoening" hebben wij overgenomen uit het traditionele gemeenschapsleven.

De benedictijnse en cisterciënzer praktijk van "Bidden en werken", "Ora et Labora", is ook van groot belang in de abdijen die ons zijn toevertrouwd, zoals de Sint Paulusabdij in Oosterhout.

3. Uit de hele wereld

Ook de contacten met bewegingen en gemeenschappen die zich inzetten voor vrede en geweldloosheid zijn inspirerend geweest: Jean Goss en het MIR, Lanza del Vasto's Arche en anderen. Het samenzijn dat in het Bantoe-cultuurgebied (Zuid-Afrika en de buurlanden) wordt gepraktiseerd en weerspiegeld, samengevat in het begrip "Ubuntu", verspreidt zich geleidelijk van Burundi of de twee Congo's tot de hele gemeenschap. Hier zijn namen te

noemen: Nelson Mandela, en een katholieke priester, Emmanuel Lafont. Ubuntu is een notie van zijn door het feit en dankzij het gemeenschappelijk behoren tot een familie, een dorp, een volk.

4. Mijn keuze voor Chemin Neuf

In mijn eigen ontwikkeling kan ik 3 fasen onderscheiden in mijn keuze voor de Chemin Neuf-gemeenschap.

De eerste was van 1980 (ik was toen 17 jaar oud) tot 1990. Een periode van onzekerheid over mijn toekomst, over mijn menselijke roeping. Een periode van vaagheid over mijn verlangens en doelen in het leven. Tegelijkertijd had ik een grote dorst om God te leren kennen, om in een persoonlijke relatie met Hem te staan. In die jaren heb ik drie retraites voor de onderscheiding van het beroep gedaan volgens de methode van de Geestelijke Oefeningen van Sint-Ignatius.

De tweede fase bestreek de twee jaren 1990 en 1991. Het was een nauwkeurig zoeken naar een concreet kerkelijk kader om te groeien in geloof en liefde. Dit leidde ertoe dat ik Chemin Neuf benaderde als de (bijna) enige lekenlevensgemeenschap met Ignatiaanse spiritualiteit.

De derde fase, in 1992, was de bevestiging van een roeping tot de gemeenschap Chemin Neuf door de ervaring van het dagelijks leven in een vormingscentrum, door de retraite van 30 dagen van de Geestelijke Oefeningen, en door het welkom dat ik in Chemin Neuf ontving, waardoor ik de eerste stappen kon beleven van de weg die leidt tot de verplichting tot gemeenschap.

Personalia

Antonius Abdalla is sub-diaken in de Koptische Orthodoxe Kerk en actief in het jongerenwerk van de Kerk. Hij is als huisarts werkzaam in Amsterdam.

Dr. Vincent Hunink (1962) is universitair docent Vroegchristelijk Grieks en Latijn aan de Radboud Universiteit Nijmegen (Radboud Institute for Culture and History (RICH) en departement Geschiedenis, Kunstgeschiedenis en Oudheid (GKO). Sinds 1990 is hij actief als vertaler van Griekse en Latijnse teksten uit Oudheid en Middeleeuwen. www.vincenthunink.nl (v.hunink@let.ru.nl)

Dom Bernardus Peeters is abt van de Abdij Koningshoeven in Berkel-Enschot en voorzitter van de KNR.

Pater Emmanuel Pannier is priester en lid van de Gemeenschap Chemin Neuf. Hij woont en werkt in de Sint Paulus Abdij in Oosterhout (NB).

Colofon

Perspectief is het Digitale Oecumenisch Theologische Tijdschrift (DOTT) van de Katholieke Vereniging voor Oecumene. ISSN 2588-9354

Perspectief wordt gekenmerkt door een drievoudige doelstelling:

- Reflectie** Perspectief biedt een platform van theologische reflectie op de vragen die in de oecumenische beweging leven. Ze biedt daartoe bijdragen van experts uit verschillende denominaties.
- Ruimte** Perspectief wil de ruimte zoeken en tonen waarin het oecumenisch gesprek vruchtbaar wordt. Het beoogt daarmee nieuwe perspectieven voor de toekomst van de oecumenische beweging te ontsluiten.
- Jongeren** Perspectief biedt jonge oecumenici de mogelijkheid te reflecteren op opgedane oecumenische ervaring en deze te laten weerklinken binnen de oecumenische beweging.

Perspectief verschijnt viermaal per jaar, en is gratis als digitaal tijdschrift te bekijken op de website van de Katholieke Vereniging voor Oecumene, of als PDF te downloaden. De eindredactie en de vormgeving worden verzorgd door het bureau van de Katholieke Vereniging voor Oecumene.

- Nieuwsbrief** Indien u op de hoogte gehouden wilt worden van de activiteiten van Perspectief kunt u zich voor de nieuwsbrief [hier aanmelden](#).
- Steunen** U kunt ons steunen door lid of donateur van onze vereniging te worden, of door een eenmalige bijdrage, zie hiervoor onze [website](#). De Katholieke Vereniging voor Oecumene is ANBI goedgekeurd.
- Redactie** drs. Geert van Dartel, prof. dr. Fred van Iersel, dr. Karim Schelkens, prof. dr. Peter-Ben Smit, drs. Leo van Leijsen, drs. Fokke Wouda, perspectief@oecumene.nl.

Meld mij aan voor de Nieuwsbrief van Perspectief

Perspectief wordt uitgegeven door de
Katholieke Vereniging voor Oecumene
www.oecumene.nl

